

heid – had alle reden om doodsbenauwd te zijn. Als Van Diepen zich meer in die angst had verplaatst was zijn boek nog beter geweest.

Bart van der Boom
Universiteit Leiden

Hans Righart, *De Wereldwijde Jaren Zestig. Groot-Brittannië, Nederland, de Verenigde Staten*. Bezorgd door Paul Luykx en Niek Pas (Utrecht: Instituut Geschiedenis van de Universiteit Utrecht, 2004) 228 p. ISBN 9072131533. Tevens verschenen in: *Utrechtse Historische Cahiers* 24 (2003) 2/3.

Als historicus hield Hans Righart van de weidse vergezichten, in dit opzicht was hij een echte *lumper*. Tussen collega-historici, overwegend *splitters* die liever op de ontwikkelingen op microniveau dan op grote lijnen de nadruk leggen, ligt een dergelijke insteek wat moeilijk. Buitenstaanders hebben minder moeite – zo lijkt het – met Righarts werkwijze. De voorganger van het boek dat centraal staat in deze bespreking, *De eindeloze jaren zestig* (Amsterdam 1995), was zeer succesvol. Als niet-historicus sprak ook mij dat boek van Righart aan. Bij het lezen van dit boek bekruipt echter bij voortdurend de gedachte dat het manuscript nog niet voldoende afgerond was om het uit te brengen. Daar is het voortijdige overlijden van Righart zelf debet aan, maar dat is degenen die het boek bezorgd hebben ook te verwijten.

De ambitie van dit boek is groots: de ‘bovenationale’ ontwikkelingen in het ‘revolutionaire tijdperk’ van de jaren zestig zullen worden verklaard in een ‘systematisch-vergelijkende’ studie. Was de gelijktijdigheid van de nationale, politieke en culturele protestgolven toeval? Leidmotief in het betoog is de spanning tussen de jaren zestig als *postwar history* en als *postwar histories*. Met andere woorden: is er een groot verhaal over deze jaren, of blijven we met de nationale, kleine verhalen zitten? Een ander hoofdthema zijn de generatiesociologische inzichten van Mannheim – bekend ook van Righarts werk uit 1995. Na twee theoretische hoofdstukken, komen in drie hoofdstukken *postwar histories* van Nederland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De geplande geschiedenissen voor Italië, Duitsland en Frankrijk voltooide Righart niet. Bovendien wordt aangenomen (hoofdstuk 2) dat een aantal fenomenen – popmuziek, de Vietnamoorlog, protestgeneratie (*babyboom*), media – zo dominant waren in de betreffende samenlevingen dat een analyse daarvan voldoende verklarende kracht heeft.

Bij grootse ambities voor een onderzoeksproject waarvoor de toegang tot relevant materiaal niet direct beschikbaar is, past gedegen empirisch onderzoek en een helder kader. Het bewijs dat Righart aandraagt voor zijn stelling dat er sprake is van een grote *postwar history* van de Jaren Zestig (in hoofdletters, zie p. 37) is vooral van eclectische aard en moet het hebben van de retorische kracht waarmee het gebracht wordt. Met de vele verwijzingen naar Engelstalige songteksten, Engelse termen in *italics*, en zijdelingse opmerkingen geeft Righart aan *insider* te zijn. Voor velen zal het boek dan ook een feest der herkenning zijn. De inleiding geeft al aan dat ‘veel archiefinstellingen niet bezocht zijn’ (p. 2), maar dat de ‘stapels boeken en artikelen’ die hij doornam ‘duizelingwekkend hoog’ waren. Righarts eigen ontboezeming in voetnoot 1 van hoofdstuk 5 is in dit verband veelzeggend. Righart zegt ‘geen enkele pretentie [te hebben] uitputtend, volledig of zelfs maar representatief te zijn’.

Voor zijn studie over Nederland uit 1995 viel nog te verteren dat hij vooral inspiratie uit zijn eigen ervaring leek te putten, waardoor over de feitelijke onjuistheden heen gelezen kon worden (zie W. Dolfsma, *Valuing pop music*, Delft 1999). Nu gaat dat echter storen. Songteksten worden gebruikt als argument om maatschappelijke ontwikkelingen te verklaren, de obligate afbeelding van Phil Bloom naakt op de televisie om aan te tonen hoe vooruitstrevend Nederland was: Amsterdam korte tijd in de jaren zestig het centrum van de wereld. Maar was dat nu vóórdat San Francisco dat werd (p. 151), of kwam Amsterdam ná deze *city of love* (p. 63)? Op dergelijke momenten gaat de schoen toch wel erg wringen. De ontwikkelingen in Groot-Brittannië of de Verenigde Staten analyseren op grond van algemene bronnen zoals in Nederland beschikbaar en enkele studies door anderen opgetekend is tot daar aan toe. Nederland en Amsterdam alsnog serieus tot magisch centrum van de wereldwijde jaren zestig uitroepen zonder dat tenminste te staven aan visies van buiten is toch wat al te boud. Modelleerden de Amerikaanse hippies zich inderdaad aan de Amsterdamse provo's (p. 23)?

Qua opbouw en argumentatietrant geeft het boek een ruwe indruk. Waarom in een inhoudelijk, empirisch hoofdstuk (hoofdstuk 3) ineens een discussie met James Kennedy aangaan? Wat verder bevreedt aan die discussie is dat Righart Kennedy verwijt een *whig history* te schrijven omdat Kennedy eerder continuïteit dan discontinuïteit ziet. Dit is niet de gangbare invulling van dit begrip, terwijl het wel een stevig verwijt is aan het adres van een historicus. Zou dit deel van de tekst bij een grondiger redactie door Righart zelf, zijn gewijzigd of gesneuveld?

Luykx en Pas, voormalig leermeester en respectievelijk leerling van Righart, bezorgden het werk van Righart. Zij stellen dat Righart vond dat het boek 'in principe gereed voor uitgave' was, maar wijzen ook op het 'onaffe' karakter van het werk. Desondanks is de bewerking minimaal geweest. De tekst die zij aantreffen vonden ze 'helder en toegankelijk', en aan het notenapparaat 'ontbrak nauwelijks iets' (p. 4). Men heeft de spelling gecontroleerd, hier en daar een zin ingekort, een index, inleiding en uitleiding toegevoegd (p. 7). De minimale inzet bij deze bezorging is jammer, want de tekst en inhoud had ook in geval van een naar beneden bijgesteld ambitieniveau nog het nodige werk kunnen gebruiken. Een vollediger en kloppende index was nuttig geweest, evenals een strakkere redactie, en vooral meer empirische onderbouwing. Anderzijds, dit boek is misschien wel eerder voor een publiek bedoeld dat zich door dit soort academische *nitty-gritty* discussies niet laat afleiden. En eigenlijk is Righart toch misschien meer een maatschappijcriticus en essayist. De karakterisering van onze huidige samenleving als 'juventocratie' (p. 47) is een mooie taalkundige vondst. Nederland heeft helaas weinig traditie op dat terrein.

Wilfred Dolfsma

Erasmus Universiteit Rotterdam en Universiteit Maastricht

Willem Melching, *Van het socialisme, de dingen die voorbij gaan. Een geschiedenis van de DDR* (Amsterdam: Bert Bakker, 2004) 336 p. ISBN 9035126750

Vijftien jaar na het verdwijnen van de *Deutsche Demokratische Republik* (DDR) is de interesse voor de Oost-Duitse arbeiders- en boerenstaat onverminderd groot. Er verschijnen in Duitsland vrijwel dagelijks nieuwe studies over de DDR. Jubileumdata, zoals onlangs de vijftigste herdenking van de volksopstand van 1953, zijn stevast aanleiding